

การเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมาย ของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม

Increasing the Efficiency of Law Enforcement to Solve the Problem of Illegal Working of Migrant Workers in Samut Songkhram Province

ณัฐพล บำรุงราชภักดี¹และ เสกสัน เครือคำ²

Natthaphon Bumrungratchapakdee¹ and Seksan Khrukham²

Received : 17 เม.ย. 2565

Revised : 16 ก.ค. 2565

Accepted : 20 ก.ค. 2565

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว 3) เสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว โดยการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นเจ้าหน้าที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม รวมจำนวน 15 คน ผลการวิจัยที่สำคัญพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ได้แก่ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านความเป็นอยู่ ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาด้านการละเมิดสิทธิ ปัญหาการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ และปัญหาด้านนโยบายและกฎหมาย และ 2) ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายทั้งในด้านกระบวนการปฏิบัติตามนโยบาย ด้านการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว และด้านเศรษฐกิจ โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายประกอบด้วย ผู้บังคับใช้กฎหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดจริงจัง และควรมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งควรจะต้องบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และควรตั้งองค์กรด้านการจ้างแรงงานต่างด้าวร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน

คำสำคัญ: การเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย, การทำงานผิดกฎหมาย, แรงงานต่างด้าว

Abstract

The objectives of this research were 1) to investigate the problem of illegal working of migrant workers 2) to study the obstacles in law enforcement for solving the problem of illegal working of migrant workers 3) to suggest the ways to increase the efficiency of law enforcement to solve the problem of illegal working of migrant workers. This study was qualitative research that collected data by using interview form. The 15 key informants who were officials in Samut Songkhram. The important research

¹ นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษาและการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
อีเมล: Purenb14@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ พันตำรวจโท ดร. คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

¹ Master student, Program in the Degree of Master of Arts in Criminology and Law Enforcement,
Faculty of Social Sciences, Royal Police Cadet Academy, E-mail: Purenb14@gmail.com

² Associate Professor Police Lieutenant Colonel, Ph.D., Faculty of Social Sciences, Royal Police Cadet Academy

findings found that 1) the problems related to illegal working among migrant workers including social problems, livelihood problems, public health problems, rights violations problems, migrant workers' organization problems, and policy and law problems, 2) the obstacles in law enforcement in terms of policy compliance processes, migrant worker management, and the economy. The key recommendations for enhancing law enforcement efficiency including law enforcement officers involved should have strict enforcement and enhancing the operators' skills training should be provided. All relevant sectors, both public and private, should integrate cooperation and establish the organization for co-employing migrant workers.

Keywords: Law enforcement enhancement, Illegal working, Migrant workers

บทนำ

ประเทศไทย นับเป็นประเทศปลายทางที่มีแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานจำนวนมากโดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้าน ข้อมูลสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว พุทธศักราช 2563 แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีแรงงานข้ามชาติที่ได้รับอนุญาตเข้ามาทำงานทั่วราชอาณาจักรจำนวนทั้งสิ้น 2,531,309 คน โดย 91% เป็นแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านใน 4 ประเทศ ได้แก่ เมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เนื่องด้วยสถานการณ์การขาดแคลนแรงงานในระดับล่างและการแข่งขันทางการค้าที่สูงขึ้น ทำให้ประเทศไทยต้องการแรงงานราคาถูกเพื่อลดต้นทุนในการผลิต (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2552) เนื่องจากประเทศไทยมีการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมมากขึ้น จึงส่งผลต่อความจำเป็นในการใช้กำลังแรงงานสูงขึ้นทุกปี เกิดปัญหาขาดแคลนแรงงาน เพราะแรงงานที่จบการศึกษาใหม่ ส่วนมากเป็นแรงงานฝีมือ ซึ่งเรียนตามสายงานที่ตนถนัด ส่งผลต่อการคัดเลือกงานที่มีค่าจ้างสูงและมีสวัสดิการมั่นคง ในขณะที่ประชากรสูงอายุในประเทศไทยมีแนวโน้มที่สูงขึ้น ส่งผลต่อการขาดแคลนแรงงานที่ตรงตามความต้องการของนายจ้าง ในภาคธุรกิจอุตสาหกรรม เมื่อนายจ้างมีความต้องการจ้างแรงงานที่มีจำเป็นต้องมีฝีมือและไม่ต้องการแรงงานที่มีการศึกษาสูง ทำให้หันมาใช้แรงงานต่างด้าวที่ย้ายเข้ามาทำงานมากขึ้น เพราะแรงงานต่างด้าวควบคุมง่าย ไม่เป็นภาระนายจ้าง อีกทั้งยังทำงานให้นายจ้างได้คุ้มค่าง่าแรงงานไทย (อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และรัตนา บรรณาธรรม, 2550) แม้การจ้างแรงงานต่างด้าวของนายจ้างนั้น ประเทศไทยถูกมองว่าละเมิดสิทธิแรงงาน เกิดการแทรกแซงในบางประเทศจากฝั่งตะวันตก ทำให้การส่งออกสินค้าบางประเภทหยุดชะงัก เกิดความเสียหายต่อประเทศตามมา แต่เมื่อมองถึงโครงสร้างในการผลิตหรือความคุ้มค่า นายจ้างก็มีความจำเป็นต้องเลือกจ้างแรงงานต่างด้าว ให้ตรงตามความต้องการของตน

การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อประเทศไทย ผลกระทบเชิงบวก ได้แก่ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับประเทศปลายทาง ทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่องไม่หยุดชะงักจากการขาดแคลนแรงงาน แรงงานข้ามชาติส่งผลดีต่อผู้ประกอบการ อาทิ ทำให้เกิดเสถียรภาพต่อตลาดแรงงาน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหากเข้าร่วมกับแรงงานไทย สร้างความได้เปรียบด้านต้นทุนแรงงาน ช่วยเพิ่มอุปทานแรงงานเมื่อเกิดการขาดแคลนแรงงานในประเทศ (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2553) ส่วนผลกระทบเชิงลบ อาทิ แรงงานข้ามชาติก่อให้เกิดผลกระทบด้านเศรษฐกิจ เช่น ทำให้แรงงานไทยระดับล่างมีโอกาสทำงานน้อยลง ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น แรงงานข้ามชาติก่อให้เกิดปัญหาสังคม อาทิ ทำให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มขึ้น มีปัญหาสาธารณสุข การนำสิ่งผิดกฎหมายเข้ามา ทำให้เกิดชุมชนแออัด ทำให้เกิดการกลืนกลายวัฒนธรรม ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ แรงงานข้ามชาติทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ขยะ น้ำเสีย ผลกระทบทางการเมือง เช่น ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของแรงงานข้ามชาติ (พิทักษ์พงศ์ กางการ, 2560) ด้วยทัศนะเชิงลบที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะปัญหา

ด้านความมั่นคง ทำให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายที่เน้นไปในเรื่องของความมั่นคงของประเทศ โดยมองว่าการเข้ามาของแรงงานข้ามชาติส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ และความสงบเรียบร้อยของสังคม (ภคสิริ แอนิหน, 2561: 117) เนื่องด้วยคุณลักษณะของแรงงานข้ามชาติเองที่อดทน ขยัน สามารถทำงานที่คนไทยทำไม่ได้ มีจำนวนแรงงานมาก รวมถึงมีต้นทุนในการจ้างงานต่ำ ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของการใช้แรงงานข้ามชาติในภาคการผลิตของประเทศไทย แต่การใช้แรงงานข้ามชาติในอุตสาหกรรมหรือธุรกิจก็ยังมีพบว่ามีสภาพปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายแรงงานต่างด้าว มีหลายประการโดยประการที่สำคัญได้แก่ (1) ปัญหาด้านตัวแรงงานข้ามชาติ (2) ปัญหาด้านนายจ้าง (3) ปัญหาด้านการขึ้นทะเบียนแรงงานข้ามชาติ (4) ปัญหาด้านนโยบาย/กฎระเบียบ/กฎหมาย เป็นต้น (กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2551) หากปล่อยให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายย่อมทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมแรงงานที่เข้าเมืองที่สำคัญนั้นคือ แนวความคิดด้านความมั่นคงแห่งชาติหรือชาตินิยม (National Security) เป็นแนวความคิดของราชการส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลไกของรัฐในส่วนความมั่นคงและการปกครอง ซึ่งเน้นการควบคุม กำจัดสิทธิในการทำงานโดยมองว่า คนกลุ่มนี้เป็นอาชญากรรมเป็นผู้ที่หลบหนีเข้าเมืองแต่ไม่ได้ มองว่าเขาเหล่านั้นเป็นผู้ใช้แรงงาน จึงต้องจับกุมตัวส่งออกนอกประเทศ หรือนายจ้างต้องมาประกันตัวเพื่อขอผ่อนผันขอใบอนุญาต ทำงานแก่แรงงานต่างด้าวนั้นชั่วคราวตามกฎหมาย (เมตตา สุขสมรุ่งเรือง, 2563) จำเป็นต้องมีมาตรการควบคุมแรงงานต่างด้าว ทั้งในเรื่องของจำนวนแรงงานที่เข้ามาทำงาน เนื่องจากการมีแรงงานต่างด้าวมกเกินไปและสามารถทำงานได้อย่างอิสระเกินไปย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายและการบังคับใช้แรงงานอย่างจริงจัง

จะเห็นว่าประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวของประเทศไทยในปัจจุบัน ยังอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งจากตัวแรงงาน ตัวนายจ้าง ตัวกฎหมาย รวมถึงองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวยังมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานไม่มากพอ จึงทำให้ปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวยังคงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะการดำเนินการผ่านทางนโยบายต่าง ๆ ทั้งนโยบายในรูปแบบของกฎระเบียบ ข้อบังคับ และการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งไม่ควรเป็นเพียงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมแรงงานต่างด้าวเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมทั้งการใช้แรงงานต่างด้าว การดำเนินชีวิตของแรงงานต่างด้าว สุขภาพของแรงงานต่างด้าว การป้องกันปัญหาความรุนแรง และการละเมิดสิทธิของแรงงานต่างด้าว เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) เจ้าหน้าที่แรงงานจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 2 คน 2) เจ้าหน้าที่สำนักงานจัดหางานจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 2 คน 3) สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 2 คน 4) เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดสมุทรสงคราม (ตม.) จำนวน 2 คน 5) เจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่ จำนวน 2 คน 6) เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง จำนวน 2 คน และ 7) ผู้ประกอบการที่จ้างแรงงานต่างด้าว จำนวน 3 คน ซึ่งถูกคัดเลือกตามสะดวก (Convenient Sampling Method)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยคำถามต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ชั้น ซึ่งแบบสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 3 กลุ่มสำหรับข้อคำถามในแต่ละประเด็นที่ต่างกันออกไปของผู้ให้สัมภาษณ์ คือ

2.1 กลุ่มเจ้าหน้าที่แรงงาน สัมภาษณ์เกี่ยวกับการกระทำผิดของแรงงานต่างด้าว ทำงานผิดกฎหมายประเภทใด ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

2.2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ทางกฎหมาย สัมภาษณ์เกี่ยวกับการกระทำผิดของแรงงานต่างด้าว ทำงานผิดกฎหมายประเภทใด ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย

2.3 กลุ่มผู้ประกอบการ สัมภาษณ์เกี่ยวกับการจ้างแรงงานต่างด้าว ความจำเป็นในการจ้าง การบริหารจัดการการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว รวมถึงมุมมองของปัญหาอุปสรรคและวิธีการจัดการหรือแก้ไข

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยคำถามต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ชั้นเพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เป็นโครงคำถามที่มีความยืดหยุ่น โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ตามลักษณะตามกลุ่มของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นหนังสือและสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยง หรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

3.2 การสัมภาษณ์ (Interview) เมื่อผู้ศึกษาได้สร้างแบบสัมภาษณ์และทำการทดสอบแบบสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหลักบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ และนำเทปคำสัมภาษณ์มาถอดความ เพื่อนำข้อมูลคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ดังกล่าวไปวิเคราะห์หาข้อมูลทางขั้นตอนเชิงคุณภาพต่อไป ดังนี้

3.2.1 เริ่มการสัมภาษณ์ โดยการสร้างสัมพันธภาพ และสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองเพราะจะทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยสามารถกระทำได้ด้วยตนเองซึ่งแรงจูงใจประสงค์ของการสัมภาษณ์ สิทธิของผู้ให้

ผู้วิจัยต้องแสดงความใส่ใจและสนใจผู้ให้ข้อมูล ไม่ตัดสินคุณค่าของผู้ให้ข้อมูล ในกรณีที่ต้องมีการบันทึกการสัมภาษณ์ ทั้งการบันทึกเสียง และการจดบันทึก ผู้วิจัยจะต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนเมื่อผู้ให้ข้อมูลอนุญาตจึงทำการบันทึก

3.2.2 ดำเนินการสัมภาษณ์ ขณะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะต้องทำตามตามสบายเป็นธรรมชาติเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลไม่รู้สึกกังวล เมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ลึกตามต้องการแล้วก่อนทำการยุติการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยควรสนทนาในประเด็นที่ไม่ลึก ตอบได้ง่ายซึ่งจะทำให้ความรู้สึกและอารมณ์ของผู้ให้ข้อมูลกลับเป็นปกติรวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลถามผู้วิจัย หรือให้โอกาสผู้ให้ข้อมูลทบทวนเพิ่มเติมข้อมูล

3.2.3 สิ้นสุดการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ในวิจัยเชิงคุณภาพนั้นอาจจะต้องกระทำหลายครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความอึดตัวของข้อมูล การสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้ระยะเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยต้องแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลทราบถึงระบบการรักษาความลับที่เชื่อถือได้ และกล่าวคำขอบคุณ ในกรณีที่การสัมภาษณ์นั้นยังไม่ใช้ครั้งสุดท้าย ผู้วิจัยต้องขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการกลับมาสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลในขณะที่เก็บข้อมูลและภายหลังเก็บข้อมูลในขณะเก็บข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลไปด้วยโดยการวิเคราะห์ค้นหาความหมายข้อมูลที่ได้รับไปเรื่อย ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยทราบว่าข้อมูลที่ได้ นั้นหลากหลาย อึดตัว และตอบคำถามการวิจัยได้หรือไม่ ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้คำอธิบาย และข้อสรุปที่ชัดเจน (ศิริพร จิรวัดนกุล, 2548) การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญในกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นเป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่ง มักไม่ใช้สถิติช่วยในการวิเคราะห์หรือถ้าใช้สถิติก็ไม่ได้ใช้เป็นวิธีวิเคราะห์หลัก แต่ใช้เป็นข้อมูลเสริม ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ประกอบด้วย สถิติเชิงพรรณนา วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้

สรุปผล

จากการศึกษา การเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม

1.1 ปัญหาด้านสังคม ความเป็นอยู่ และสาธารณสุข พบว่า แรงงานต่างด้าวมักมีการแย่งงานกันเองระหว่างแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย เนื่องจากมีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายจำนวนมาก แรงงานต่างด้าวบางส่วนว่างงานจึงเป็นเหตุให้เกิดการลักลอบลักทรัพย์เกิดขึ้นในชุมชนที่มีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายอาศัยอยู่จำนวนมาก บ่อยครั้งมีการทะเลาะวิวาทจากการตีมีสุรา มีการลักลอบลักทรัพย์จากร้านค้าและชุมชนไทย มีปัญหาการลักลอบเข้ามาในพื้นที่โดยผิดกฎหมายทำให้เกิดเป็นแรงงานเถื่อน แรงงานต่างด้าวทำงานไม่ตรงกับลักษณะงานที่ขึ้นทะเบียน ซึ่งแรงงานต่างด้าวที่ก่อปัญหาอาชญากรรมนั้นส่วนใหญ่มักเป็นแรงงานที่ลักลอบเข้ามาเมืองโดยผิดกฎหมายและไม่ได้ขึ้นทะเบียน ซึ่งภายหลังก่อเหตุแล้วมักใช้วิธีการหลบไปทำงานกับคนชาติเดียวกันภายในสถานประกอบกิจการ มีการใช้ชีวิต ติดยาเสพติดของแรงงานต่างด้าว เจอกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ครอบครัว และนายจ้าง ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาด้านการสื่อสารกับแรงงานต่างด้าวที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ที่สื่อสารกันไม่เข้าใจ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการทำงาน ปัญหาเรื่องความมั่นคง ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และปัญหาด้านสาธารณสุขของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายได้เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับแรงงานต่างด้าวบางส่วนมีการตรวจสอบสุขภาพหรือประกันสุขภาพให้เป็นไปตามความสมัครใจ ส่วนปัญหาด้านสุขภาพจะพบปัญหาในการใช้บริการ ปัญหาในการให้บริการ ปัญหาขาดแคลนบุคลากรผู้ให้บริการ ปัญหาด้านองค์กรผู้ให้บริการ มีปัญหาระดับนโยบาย ควรกำหนดกฎระเบียบที่ทำให้มีการตรวจคัดกรองสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการตรวจสุขภาพกาย ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี

1.2 ปัญหาด้านการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย พบว่า แรงงานต่างด้าวทำงานไม่ตรงกับที่ขึ้นทะเบียนไว้และย้ายสถานที่ทำงานบ่อย รวมถึงยังมีข้อมูลว่านายจ้างมักให้แรงงานต่างด้าวที่ขึ้นทะเบียนในกิจกรรมการทำงานประจำหน้าร้าน โดยที่ยังไม่ขออนุญาตเปลี่ยนแปลงประเภทงานเป็นการทำงานนอกเหนือสิทธิ์ และแรงงานต่างด้าวก็มีการว่าจ้างคนไทยรับเป็นนายหน้าเพื่อการขึ้นทะเบียนขอรับใบอนุญาตการทำงานเองจะประกอบอาชีพขายสินค้าหรือตั้งแผงขายสินค้าเอง เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจพบก็จะมีนายจ้างตามที่ขึ้นทะเบียนรับ สมอ้างเพื่อให้แรงงานต่างด้าวพ้นผิด และแรงงานต่างด้าวมีการทำงานประเภทต้องห้ามหรือทำงานผิดกฎหมาย ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นถือเป็นปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ควรได้รับการแก้ไข

2. ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า มีบทบัญญัติการบริหารจัดการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2560 ไม่ครอบคลุมการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าวทั้งระบบ กล่าวคือ ยังมีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของนายจ้างและผู้ได้รับใบอนุญาตนำคนต่างด้าวมาทำงานในประเทศไทยไม่ชัดเจน และไม่ครอบคลุมความเสียหายที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และความรับผิดชอบดังกล่าว ขาดกลไกการร้องทุกข์ให้แก่คนต่างด้าวและผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ขาดมาตรการทางปกครองเพื่อกำหนดโทษทางปกครองแก่นายจ้างที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชกำหนด ไม่มีบทบัญญัติรองรับการขึ้นทะเบียนตัวแทนนายจ้างและตัวแทนคนต่างด้าว เพื่อควบคุมผู้ประกอบการอาชีพในการดำเนินการยื่นคำขอและเอกสารแทนนายจ้างและคนต่างด้าว ไม่มีบทกำหนดโทษสำหรับบุคคลที่ยึดใบอนุญาตทำงานหรือเอกสารสำคัญประจำตัวของคนต่างด้าวไว้ ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการทำงานของคนต่างด้าว ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้คนต่างด้าวสามารถที่จะทำงานในประเทศได้เพียงบางประเภทเท่านั้น และปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้ามาทำงาน ในจังหวัดสมุทรสงคราม แบบผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก โดยที่ไม่สามารถทราบจำนวนที่แท้จริงและไม่สามารถตรวจสอบควบคุมแรงงานต่างด้าวเหล่านี้ได้ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การเสนอแนะแนวทาง

เพื่อให้สามารถทำการจัดระเบียบการป้องกัน การคุ้มครอง การเยียวยา และการใช้บังคับกฎหมาย รวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าวได้ทั้งระบบ อันจะเป็นการสร้าง ความมั่นคงทางด้านแรงงาน เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ซึ่งเป็นกรณีฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนที่ไม้อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ และมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยมีนโยบายในการทำให้ แรงงานต่างด้าวเป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายและเข้าสู่ระบบสากล เป็นแนวทางที่ต้องการดำเนินต่อไปแต่จำเป็นที่จะต้อง ทบทวนนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยพิจารณาถึงความมั่นคงของชาติควบคู่ไปด้วย ซึ่งการที่จะทำให้แรงงานต่างด้าว ที่หลบหนีเข้ามาทำงานอยู่ในปัจจุบันเผยตัวขึ้นมาเป็นแรงงานต่างด้าวที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติที่ทางราชการ กำหนดเพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ (ทะเบียนบุคคล) และสามารถควบคุมได้ โดยที่ข้อมูลทะเบียนบุคคลของหน่วยงานต่าง ๆ ต้องเชื่อมโยงกัน และนายจ้างควรจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบมากขึ้น การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้ทราบจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แท้จริง สามารถนำไปวางแผนบริหารจัดการทั้งในด้านสวัสดิการสังคม ด้านสาธารณสุข ความมั่นคง รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลประกอบการรายได้ส่งกลับได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่เมื่อแรงงานต่างด้าว ได้ปรับสถานะเป็นแรงงานที่ถูกต้องเปิดเผยและควบคุมได้แล้ว แต่อาจจะยังมีแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายที่เป็นส่วนเกิน ไม่เป็นที่ยอมรับหรือเข้ามาด้วยวัตถุประสงค์อื่น สามารถให้เจ้าหน้าที่และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเข้าปราบปราม จับกุม ควบคุมการบังคับใช้กฎหมายที่มีความเด็ดขาดและรุนแรงมากขึ้น รวมทั้งประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้นายจ้างและแรงงานต่างด้าว ทราบถึงการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

อภิปรายผล

จากการศึกษา การเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม สามารถอภิปรายผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ ปัญหาด้านสังคม ปัญหาด้านความเป็นอยู่ ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาด้านการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การมีอาชญากรรมที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สร้างความกดดันให้แก่บุคคลในสังคม ทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดหรืออาจกล่าวได้ว่าโครงสร้างทางสังคมมีส่วนกระตุ้นหรือผลักดันให้บุคคลบางกลุ่มมีพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงชัย ทองปาน (2563) ที่ได้ศึกษาสภาพปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยพบว่า ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้แรงงานข้ามชาติ ด้านความเป็นอยู่ของแรงงานข้ามชาติ ด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ ด้านปัญหาความรุนแรง การละเมิดสิทธิ ผลกระทบ และการจัดระเบียบแรงงานข้ามชาติ ดังนั้นการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติ จึงควรที่จะครอบคลุมประเด็นดังกล่าว

2. ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหาอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ มีปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าวไม่ครอบคลุมการทำงานของคนต่างด้าว ทั้งระบบ ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการทำงานของคนต่างด้าว แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และไม่ทราบจำนวนที่แน่ชัด การรักษาความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการนำคนต่างด้าวเข้ามาทำงานกับนายจ้างในประเทศ และแก้ไขปัญหาการจัดระเบียบการทำงานของคนต่างด้าวในประเทศไทยที่อาจนำไปสู่การกระทำที่อาจสุ่มเสี่ยงต่อการปฏิบัติ ผิดมาตรฐานสากล ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรง (วรรณวนิช สุว้างแจ้ง, 2560) และเนื่องจากสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันถือว่ามีแนวโน้มฟื้นตัวขึ้นบ้างเล็กน้อยทั้งจากภาคอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว รวมไปถึงมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจในหลาย ๆ ด้านของภาครัฐที่เป็นตัวขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจของประเทศให้เดินหน้าต่อไป โดยภาครัฐได้ออกนโยบายการส่งเสริมการลงทุนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องใช้กำลังแรงงานมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัคสิริ เอนินท (2561) ที่ได้ศึกษาแรงงานต่างด้าว: การบริหารและการจัดการในประเทศไทย พบว่า ปัญหาแรงงานต่างด้าวมีสาเหตุหลักจากสภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศไทยส่งผลให้เกิดความต้องการแรงงานจำนวนมาก ประกอบกับการดำเนินงานของภาครัฐที่มีจุดอ่อนในเรื่องการดำเนินคดี และการปราบปรามปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย กระทบต่อความมั่นคงของชาติ และความสงบสุขเรียบร้อยของสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งปัญหานี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแรงงานต่างด้าวที่มีต่อเศรษฐกิจไทยอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้นควรให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของพวกเขา ทั้งในเรื่องคุณภาพชีวิต ชีวิตครอบครัว สวัสดิการในอาชีพ และสังคม สุขภาพ สภาพการทำงาน การศึกษา รวมถึงการแก้ไขปัญหาความรุนแรง การละเมิดสิทธิ การลดความแปลกแยกของแรงงานต่างด้าวกับชุมชน

3. การเสนอแนะแนวทาง

การเสนอแนะแนวทาง คือ การเสนอแนะด้านการจัดระเบียบ การป้องกัน การคุ้มครอง การเยียวยา และการบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว เนื่องจากการก้าวข้ามปัญหาแรงงานต่างด้าวไม่ใช่เรื่องง่าย และการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวนั้นไม่ใช่เพียงแต่มุ่งเน้นการจัดการกับแรงงานต่างด้าวหรือการกำหนดบทลงโทษเท่านั้น แต่ควรต้องใช้วิธีการจัดการแรงงานทั้งระบบ โดยรัฐบาลต้องวางแผน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกันไม่ว่าจะเป็นการจัดการและดูแลแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

และเพียงพอ สอดคล้องกับงานวิจัยของนิตยา คงคุ้ม (2562) ศึกษาเรื่องมาตรการในการป้องกันและปราบปราม แรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองในจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า มีใช้มาตรการหลากหลายในการป้องกันและปราบปรามแรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยมาตรการป้องกันแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ การออกตรวจ การให้ความรู้แก่นายจ้าง มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจ้างแรงงาน และมาตรการปราบปรามแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง ดังนั้นแนวทางการจัดระเบียบแรงงานต่างด้าวจะต้องอาศัยปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ตลอดจนความร่วมมือทุกภาคส่วน ไม่ใช่แค่ระดับภาครัฐเพื่ออย่างเดียวเท่านั้น ต้องอาศัยภาคเอกชน ประชาชนในพื้นที่ในการร่วมมือจัดการวางแผน เพื่อรับมือปัญหาในด้านต่าง ๆ ของแรงงานต่างด้าวที่ทะลักเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วนเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว ควรมีการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดจริงจัง และควรมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเนื่องจากแต่ละหน่วยงานอาจมีการสับเปลี่ยนโยกย้ายหรือบรรจุใหม่ จึงควรพัฒนาเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้ด้านกฎหมายอย่างต่อเนื่อง

1.2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ควรจัดให้มีการอบรมสำหรับนายจ้างที่จะจ้างแรงงานต่างด้าว เพื่อรับทราบข้อปฏิบัติ และข้อกำหนดของการจ้างแรงงานต่างด้าว และควรมีประกาศและให้ความรู้กับต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้รู้ถึงเอกสารของตนเองและปฏิบัติตนในประเทศไทย เพื่อลดปัญหาการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว

1.3 ในด้านของนโยบายภาครัฐ ควรมีการปรับปรุงกฎหมายและข้อจำกัดในการนำแรงงานต่างด้าวเข้าสู่ระบบ โดยการลดขั้นตอนในการนำเข้าแรงงานต่างด้าวอย่างถูกกฎหมาย และสามารถแจ้งความต้องการแรงงานต่างด้าวไปให้ทางการของประเทศนั้น ๆ ได้โดยตรง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ศึกษาควรทำการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ในการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ในเขตพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องที่ ทราบถึงความแตกต่างต่างของปัญหาที่เกิดขึ้น และนำปัญหาดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการทำงานผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. (2551). *ประเทศไทยกับแรงงานต่างด้าวเมียนมา กัมพูชา ลาว*. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2565, จาก <https://www.doe.go.th/prd/>

ทรงชัย ทองปาน. (2563). สภาพปัญหา และข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย: ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. *วารสารสังคมวิจัย และพัฒนา*, 2(4), 1-20.

นิตยา คงคุ้ม. (2562). การป้องกันและปราบปรามแรงงานต่างด้าวลักลอบเข้าเมืองในจังหวัดขอนแก่น: มุมมองของเจ้าหน้าที่. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 6(10), 5498-5515.

พิทักษ์พงศ์ กางการ. (2560). การกระจายอำนาจกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของการเมืองภาคประชาชน: ศึกษากรณีเทศบาลตำบลในจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารการบริหารปกครอง*, 9(2), 326-356.

พิริยะ ผลพิรุฬห์. (2552). *การวางแผนกลยุทธ์และการวิเคราะห์โครงการ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.

- ภัคสิริ แอนินท. (2561). แร้งงานต่างด้าว : การบริหารและการจัดการในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
วารสารศิลปการจัดการ, 2(2), 117-132.
- เมตตา สุขสมรุ่งเรือง. (2563). ปัญหากฎหมายในการบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารจัดการ การทำงานของคนต่างด้าว
พ.ศ. 2560. วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 8(1), 99-111.
- วรรณวนิช สว่างแจ้ง. (2560). ปัญหาการค้ามนุษย์และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2565,
จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_
- ศิริพร จิรวัดน์กุล. (2548). การวิจัยเชิงคุณภาพในวิชาชีพการพยาบาล. ขอนแก่น : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. (2553). โครงการศึกษาเพื่อการปรับโครงสร้างสาขาการขนส่งทางรถไฟ รายงานเสนอต่อ
สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. กรุงเทพฯ: กระทรวงคมนาคม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). นโยบายเน้นหนัก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2561.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์.
- อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และรัตนา บรรณาธรรม. (2550). ปัจจัยด้านบุคคลที่มีผลต่อการติดยาเสพติดซ้ำ รายงานวิจัยสำนักพัฒนา
การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.